

Inspiratiebundel Vredesweek 2019

Deze inspiratiebundel is bedoeld om een beginpunt te bieden voor de Vredesweek 2019. Dit jaar is het thema 'Vrede Verbindt Over Grenzen'. Met de toename van polarisatie en een samenleving die steeds meer in zichzelf lijkt te keren, roept dit thema op om de grenzen juist op te zoeken en te onderzoeken. Er zijn mensen nodig die buiten hun comfortzone durven te stappen, die anderen inspireren hetzelfde te doen, om een alternatief te geven voor polarisatie. Ontmoetingen zijn altijd het belangrijkste instrument geweest van een vredesbeweging en deze inspiratiebundel kan hopelijk het startpunt zijn van de ontmoetingen die deze Vredesweek gaan plaatsvinden.

De bundel bestaat uit drie teksten van sprekers op de Inspiratiedagen dit jaar, in Amersfoort, Nijmegen en Rotterdam. Als eerste vindt u echter een korte reflectie over het thema van dit jaar van Jan Gruiters, algemeen directeur van PAX.

De eerste tekst is van George Gelauff, programmaleider maatschappelijke betrokkenheid bij het Apostolisch Genootschap. Door te schrijven over de verschillende vormen van vrede geeft George een verdieping van het thema, laat hij zien hoe polarisatie vorm krijgt, en wijst hij richtingen aan hoe je de verbinding kunt blijven zoeken.

Daarna volgt de tekst van Ad Uijtdewilligen van Augustine4U. Op basis van het gedachtegoed van Augustinus bespreekt hij gastvrijheid en de grenzen daarvan. Door dit concreet toe te lichten met lessen die hij heeft geleerd in zijn ruime ervaring met jongerenprojecten laat Ad zien hoe gastvrijheid zowel voor dilemma's zorgt als de basis van vrede is.

De bundel sluit af met een tekst van Qader Shafiq. Hij ontvluchtte in 1992 de oorlog in Afghanistan en is nu directeur bij Bureau Wijland, een advies- en projectbureau op het gebied van diversiteits- en leefbaarheidsvraagstukken. Daarnaast is hij ook dichter en columnist. In zijn tekst neem hij ons mee door de lente en de recente ontwikkelingen in Nederland, door zowel de diepte- als hoogtepunten.

Korte reflectie op het vredesweekthema 2019 'Vrede verbindt over grenzen'

Jan Gruiters, algemeen directeur PAX

Het is de kortste en meest rake definitie van vredeswerk die ik ken. Vredeswerk is: de verbindende krachten sterker maken en verdelende krachten zwakker. Dat is wat PAX in essentie wil doen. In door oorlog en onrecht verscheurde samenlevingen. Maar ook in onze eigen samenleving waarin er ook mensen zijn die zich buitengesloten, ongezien en ongehoord voelen.

Verbindende krachten sterker maken. Dat klinkt mooi. Maar wat zijn verbindende krachten? Voor het antwoord op die vraag heb ik weer eens het boek 'Mensen voor dag en dauw' van Huub Oosterhuis opengeslagen. Voor mij was het lezen van dat boek een ervaring die mijn leven op een ander spoor zette. Het is door dit boek dat ik bij de vredesbeweging belandde.

Oosterhuis schrijft in 'Mensen voor dag en dauw' op een inspirerende en krachtige manier over hoop. De verbindende kracht in de samenleving, dat zijn voor mij de mensen met hoop. Met hoop bedoel ik niet een vorm van optimisme dat alles wel goed zal komen. Het is ook meer dan de reflex waarmee je reageert op tegenslag of ongeluk: hoop dat het morgen beter gaat. Nee, verbindende krachten in de samenleving laten zich door meer dan dat leiden. Huub Oosterhuis noemt dat de "de onherleidbare hoop". "De hoop die het eerste en laatste antwoord is op de wanhoop. (...) De hoop die zich stelt als feit tegenover alle denkbare en onmiskbare feiten."

Hoop in deze krachtige betekenis is, zoals dichter en dissident Vaclav Havel het zo treffend formuleerde, "een gerichtheid van de geest, een gerichtheid van het hart voorbij de horizon verankerd." Zo beschouwd is hoop niets minder dan een levensbeginsel.

Het is de kracht van deze hoop die mensen een besluit doet nemen. Ze beslissen dat het besluit over de toekomst van hun stad, van hun samenleving, van de aarde nog niet is gevallen. Ja, er zijn machten die over het lot van de toekomst lijken te beslissen. En deze machten zijn vasthoudend. Meestal hebben we beslissingsrecht aan hen toegekend, onnadenkend verkwaanseld of domweg aan deze verdelende krachten overgelaten. Maar gelukkig zijn er dan die andere stemmen. De stemmen van de verbindende kracht, van de mensen van de hoop. Zij zeggen 'zo kan het niet verder'. 'Het kan anders als we verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor de aarde'. 'Samen kunnen we besluiten dat de toekomst van de samenleving niet vast ligt'.

Verbindende krachten kunnen ook, of beter gezegd juist, een nieuwe werkelijkheid aan het licht brengen. Midden in de chaos van oorlog en geweld, in de wanorde van ongelijkheid en uitsluiting. Als mensen verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en open staan voor de ander dan kan er iets nieuws ontstaan. Dan zijn ze niet langer onmachtige of zelfzuchtige individuen, maar een saamhorige en zich vrijvechtende verbindende kracht.

Die samenkomende, samenwerkende en elkaar versterkende verbindende kracht is natuurlijk een opdracht waaraan elke dag gewerkt moet worden. Je zou ook kunnen zeggen dat het een toekomstvisioen is. Een droom waarover de dichter Pablo Neruda ooit schreef: "Dan komt de dag, dat wij licht en water, aarde en mens bevrijden. Dan zal het zijn: alles voor allen."

Aan het aanbreken van die dag kan gewerkt worden als we onszelf als verbindende kracht zien en organiseren. Als we mensen van de hoop zijn die vandaag besluiten dat het lot van de aarde niet vastligt maar door ons is te veranderen.

Wie een verbindende kracht wil zijn moet ook over grenzen heen. Ja, dat kunnen grenzen zijn tussen landen, culturen en religies die we moeten overbruggen als we ons samen willen inzetten voor vrede. Maar het grensoverschrijdende karakter van de verbindende kracht ligt ook dichterbij, in onszelf.

Verbinding krijgt pas echt betekenis als we zelf over **drie grenzen** heen gaan:

De **eerste grens** is dat we zelfkritisch moeten durven te zijn. Soms zijn we ongemerkt ook onderdeel van het probleem of ons niet bewust van onze eigen zelfingenomenheid. Zelfkritisch vermogen is een eigenschap die we in het publieke debat vaak missen. Juist als het om ongemakkelijke aangelegenheden gaat. Als het gaat over verborgen en minder verborgen vormen van discriminatie en uitsluiting. Wist u dat een autochtone sollicitant met een strafblad in Nederland drie keer vaker wordt uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek dan een sollicitant zonder strafblad maar met een Arabisch klinkende naam?

Een **tweede grens** die we moeten oversteken heeft betrekking op de erkenning van het goede bij de ander. Als we echt in gesprek willen, als we echt verbinding willen maken met mensen buiten onze eigen bubbel, buiten onze eigen wijk en gemeenschap dan moeten we ook bereid zijn het goede in de ander te zien. Ook die bereidheid is lang niet altijd aanwezig. Hoe vaak gebeurt het niet dat we de ander volledig vereenzelvigen met de negatieve eigenschappen die we de ander toedichten. Zijn we bereid het goede te zien in anders gelovigen, in een vluchteling of migrant?

Een **derde grens** die we moeten overtrekken is collectieve actie voor vrede, voor een menswaardig bestaan. Als we zelfkritisch zijn en als we bereid zijn om het goede in de ander te erkennen, dan kunnen we ook met de ander samenwerken aan een gedeeld ideaal, aan dat toekomstvisioen, aan die dag waarop "alles voor allen" zal zijn.

Verbinden. Het wordt gedreven door een krachtige hoop die onze blik gericht houdt op een visioen dat vandaag al kan beginnen, al begonnen is.

Verbinden. Het is niet vanzelsprekend en vrijblijvend. Het zet ons in beweging en drijft ons over grenzen heen richting de ander.

Verbinden over grenzen. Dat is gedurfd om niet te zeggen revolutionair. Het staat haaks op de tijdsgeest die mensen verdeelt en onmachtig houdt. Het maakt een volhardende vindingrijkheid bij ons los. Het roept een dieper liggend verlangen van mensen naar vrede en een menswaardig bestaan wakker.

Verbinden over grenzen kunnen we, of liever gezegd, móeten we ook heel concreet maken. Door een ander aan de overzijde van een breuklijn in onze samenleving op te zoeken. Door de dialoog aan te gaan met mensen met een andere culturele achtergrond. Door in gesprek te gaan met wel-, niet- of andersgelovigen. Als we dat zelfkritisch doen met oog voor het goede in de ander dan kunnen we ook samen in actie komen. Samen aan tafel. Samen in een Ambassade voor Vrede. Samen een vredeswandeling. Samen in een dialoogplatform. Samen in gesprek met de gemeente. Samen laten zien dat het anders kan. Samen laten zien dat je tot de mensen met hoop behoort, dat je onderdeel wilt zijn van de verbindende krachten in de samenleving.

Dat is wat PAX inspireert, waartoe PAX oproept, en waaraan we samen met u willen werken.

4 maart, 2019

'Wees niet bang voor grenzen'

George Gelauff, programmaleider maatschappelijke betrokkenheid Apostolisch Genootschap

Het lijkt soms onbegonnen werk, vrede en verbinding tot stand brengen in een tijd waarin polarisatie steeds verder lijkt te gaan. Na de provinciale verkiezingen staan sociale media en de kranten vol met stevige uitspraken over Forum voor Democratie. De ene demonstratie door gele hesjes is nog niet afgelopen of de volgende dient zich aan. De minister van onderwijs dreigt een islamitische school te sluiten wegens mogelijke terroristische banden. Koren op de molen van reaguurders. Wat moet je dan met 'Vrede verbindt over grenzen', het thema voor de komende Vredesweek?

Verbinding in het diverse midden

Er is ook een andere kant. 'Zo boos is de burger helemaal niet' stelt Peter Giesen (Volkskrant, 2-2-2019) op basis van Onderzoek van I&O Research en het SCP. Er zijn heel veel mensen in het midden. Zij hebben niet zoveel met al die consternatie aan de polen, de uitersten van de polarisatie, waar de *pushers* – een term van Bart Brandsma in zijn boek *Polarisatie* – alleen geïnteresseerd zijn in hun eigen gelijk. Zij gaan gewoon hun gang zonder zich veel aan te trekken van al dat gedoe. De middenvelders maken zich wel zorgen over maatschappelijke ontwikkelingen, maar vertrouwen ook op de manier waarop wij onze samenleving vormgeven.

Mensen uit het midden zijn niet zo uitgesproken. Deze groep wordt niet voor niets 'het stille midden' genoemd. Dat kan een beeld oproepen van eenvormigheid en gezapigheid. Maar zo is het niet, het midden is heel divers. Er zijn conflicten, tegengestelde belangen en fundamentele verschillen. Die horen bij het leven, ook in het midden. Net zoals grenzen. Grenzen tussen groepen, grenzen tussen mensen. En soms is er een grens in de mens zelf. Hoe zorg je dan toch voor verbinding?

Betrokken vrede

Mensen zijn sociale wezens, ze horen graag bij een groep waar ze zich thuis voelen. Denk bijvoorbeeld aan familie, nationaliteit, politieke partij, religie of natie. Identificatie met de groep kan ver gaan. Naomi Ellemers geeft een treffend voorbeeld in haar boek *Morality and the regulation of social behavior*. In 2015 hielden scholieren uit Zwolle een inzameling om een deel van de schade te vergoeden die Nederlandse hooligans hadden aangericht aan een fontein in Rome. Iets waar de scholieren part noch deel aan hadden. Maar ze gingen elk jaar met school naar Rome en voelden zich verantwoordelijk voor de beeldvorming van Italianen over Nederlanders.

Overal ter wereld, van New York tot Zuid Afrika en van Bosnië tot Fukushima meten mensen hun morele keuzes af aan de groep waar ze bij horen. Michael Ignatieff beschrijft in *Gewone deugden* hoe al die mensen naar zichzelf kijken in de spiegel van hun familie, hun vrienden, hun groepsgenoten. Wat zouden die van hun gedrag vinden? Het is leven in een cirkel van betrokkenheid, in een groep van gelijkgestemden. Mensen ontwikkelen er vertrouwen, tolerantie en andere deugden.

Bij verschillen tussen groepen zijn grenzen snel getrokken. Toch leven mensen samen in superdiverse stadsdelen zoals Queens in New York of het zuiden van Los Angeles. Mensen uit meer dan 100 landen die meer dan 200 talen spreken. Hoe doen ze dat daar, samenleven? Voor een flink deel door langs elkaar heen te leven en door onderlinge grenzen te respecteren. Een knikje naar de ander, een groet op straat en een paar woorden in de supermarkt. Meer niet. Een kleine overlap van cirkels van betrokkenheid. Net genoeg om een minimaal vertrouwen, geweldloosheid en welwillendheid tot stand te brengen.

Stimuleren dat mensen zich in hun eigen groep bij elkaar betrokken voelen en grotendeels langs andere groepen heen leven, lijkt op alles behalve verbinden over grenzen. Toch kan werken aan vrede binnen cirkels van betrokkenheid een breder effect hebben. Op twee manieren. Ten eerste voorkomt het dat mensen uit het midden naar de polen worden getrokken. Het is een van de pijlers van Bart Brandsma om polarisatie tegen te gaan. Naast mensen gaan staan en echt naar hen luisteren. Een concrete manier om aan vrede te werken die beschermt en verbindt. Ten tweede kan vrede binnen de groep geleidelijk de cirkel van betrokkenheid vergroten. Veiligheid en vertrouwen zijn

essentieel om buiten de bekende kaders te durven kijken.

In Delft loopt een experiment om *doorkijkers* te zoeken. Een *doorkijker* is iemand die net wat verder kijkt dan de eigen groep. *Doorkijken* kan op allerlei manieren. Iemand knoopt regelmatig in de supermarkt of op de markt een gesprek aan met een onbekende. Ouders starten een huiswerkklas voor kinderen in de buurt. Vrijwilligers onderhouden een moestuin in de wijk die zich ontwikkelt tot een brandpunt van sociale samenhang. *Doorkijkers* kunnen anderen inspireren om hun grens wat te verleggen. Kleine stapjes naar grotere cirkels van betrokkenheid geven *betrokken vrede* vorm en zorgen voor meer verbinding in de samenleving.

Meervoudige vrede

Mensen hebben meerdere identiteiten. Iemand is tegelijkertijd partner, ouder, buur, collega, sporter, etc. Wanneer contact tussen mensen schuurt op de ene identiteit, biedt een andere identiteit kans op verbinding. Een stadsgenoot en ik zetten ons al een jaar of tien in voor sociale cohesie in de stad waar we wonen. Daardoor is er vriendschap tussen ons ontstaan. Over de politieke situatie in het land waar zijn familie vandaan komt verschillen we van inzicht. We hebben er een keer samen over gesproken. Dat was ongemakkelijk, we kwamen er niet helemaal uit. Dat neemt niet weg dat we zijn doorgestaan met ons in te zetten voor de stad. We spraken elkaar ook steeds weer vanuit oprechte interesse. Bijvoorbeeld over wat het overlijden van een ouder voor ons betekent. Op de identiteiten 'sociaal betrokken stadsgenoot' en 'zoon' vinden we elkaar moeiteloos.

Waar je via de ene identiteit elkaar kwijt dreigt te raken, blij je via een andere identiteit op een lijn te zitten. Zo is er altijd perspectief om in verbinding te blijven. Dat is iets heel anders dan verschillen ontkennen of ontkennen dat die lastig kunnen zijn. Integendeel, volgens Manuela Kalsky in *Het realistisch idealisme van een 'nieuw wij'* ontstaat verbinding door verschillen te koesteren, door niet hetzelfde te willen zijn.

Meervoudige vrede zoekt ook verder dan ja-nee-argumenten, zoekt naar de nuance. Het gaat om de balans, om een positie ergens tussen de uitersten in. Een genuanceerd debat onderzoekt die plek op de balans en stelt de vraag of schuiven naar een andere plek zinvol zou kunnen zijn. Hoe ver moeten we gaan met beprijzen van CO₂-uitstoot? En wie moet welk deel betalen? Ook een genuanceerd debat kan nog steeds met verve gevoerd worden.

Moedige vrede

Mensen streven naar hetzelfde en komen daardoor regelmatig met elkaar in aanvaring. Dat hoort bij het leven. Toch kan het flink pijn doen als je wordt gekwetst. Kun je, ook als het pijn doet, voorkomen dat je elkaar verliest? Dan raak je aan grenzen in jezelf. Het vraagt moed om je grenzen te erkennen en je boosheid, angsten en twijfels uit te spreken. Maar dat helpt wel om je innerlijke vrede te hervinden en je vervolgens weer te willen verbinden met de ander.

Aristoteles beschreef de paradox in zijn *Ethica*: het goede leven ontstaat in de gemeenschap, in de relatie met de ander, en maakt ons tegelijkertijd kwetsbaar. Brené Brown ontdekte zelfs dat kwetsbaarheid de basisvoorwaarde voor verbinding is. Haar *TED talk* over de kracht van de kwetsbaarheid is al bijna 50 miljoen keer bekeken op de TED site en op YouTube.

Bas Heijne stelt dat broederschap buiten de eigen groep 'hondsmoeilijk' is (*NRC*, 22-12-2018). Hij vindt dat we het onszelf flink moeilijk moeten maken, dat we ons verlangen om te schuilen in de veiligheid van de eigen groep onder ogen moeten zien. We moeten onze angst – dat we veranderen door contact met de ander – overwinnen. Dat is noodzakelijk om tegenwicht te bieden tegen krachten die ons uiteen drijven. In mijn ogen pleit hij voor moedige vrede die verbindt over eigen grenzen heen. En als het een keer niet lukt zijn er altijd nog de betrokken en meervoudige vrede om na te streven.

Grenzen erkennen

Verbinden over grenzen gebeurt in de realiteit van het dagelijks leven. Niet in een utopische, vredevolle wereld van evenwicht, van zachtaardig in het midden staan. Niet in een 'toestand van rust, goede verstandhouding', zoals bij 'vrede' in het woordenboek staat. Zo'n vrede valt voor je het weet in scherven bij het volgende conflict. 'Vrede verbindt over grenzen' gaat over omgaan met conflicten en

daar niet bang voor zijn. Gaat over grenzen erkennen en niet ontkennen. Gaat soms zelfs over grenzen stellen, aan pushers, aan krachten die verdeeldheid zaaien. Daar is weinig zachtzinnigs aan. Polariserende *pushers* hoeven we niet koste wat het kost met elkaar te verbinden. Want daarmee geven we hen, en hun denkbeelden alleen maar extra aandacht.

Verbinden gaat met kleine stappen. Cirkels van betrokkenheid vergroten biedt geen garantie op succes. Meervoudige identiteiten kunnen bruggen slaan, maar ook verwijdering oproepen. Denken in tegenstellingen is vaak veel eenvoudiger dan denken in nuance. En je moet begeeft het soms gewoon. Maar laten we toch doorgaan. Omdat het veel voldoening geeft als het lukt. Omdat je fascinerende ontmoetingen kan hebben met heel mooie mensen. Omdat we zo zorgen voor een mooiere wereld.

5 april, 2019

'Gastvrijheid: basis voor verbinding'

Ad Uijtdewilligen, Augustine4U

'Bemin de wet van God (ps. 119, 165), dan kan er geen ergernis voor u zijn. Ik wil u vragen, smeken en aansporen om zachtmoedig te zijn, om medelijden te hebben met degenen die lijden, om klaar te staan voor de zwakken. Laat uw gastvrijheid in deze tijd van vele vluchtelingen, behoeftigen en noodlijdenden overvloedig zijn en uw goede werken ook. Laat de christen doen wat Christus beveelt'. Aldus Augustinus uit sermo 81,9.

Wie is deze Augustinus en waarom heeft hij nog steeds betekenis? Daarover gaat het eerste deel van mijn lezing. Daarna volgt een verhaal over diverse aspecten van gastvrijheid. Dit wordt gevolgd door concrete voorbeelden van gastvrijheid. Tenslotte een aantal tips om in een viering in de brede zin van het woord gestalte te geven aan het thema gastvrijheid die mensen verbindt.

Augustinus

Augustinus (354-430) is geboren in Noord-Afrika en werd bekend als bisschop van Hippo Regius, een havenstad aan de Middellandse Zee. In zijn jonge jaren heeft hij ongeveer 2,5 jaar in Italië gewoond. Augustinus kende zowel Europa als Noord Afrika en reisde regelmatig naar Carthago. Hij zorgt voor verbinding tussen beide werelden. Dankzij zijn populariteit toen en nu overbrugt hij vele eeuwen. Hij verbindt over de grenzen van de tijd. In zijn tijd werden de verschillen tussen arm en rijk groter, was er politieke instabiliteit wat leidde tot machtsvertoon, corruptie en uiteindelijk oorlog.

De tijd van Augustinus is vergelijkbaar met de onze. Ook wij zien een steeds groter wordende kloof tussen arm en rijk. We zien mensen die door de maatschappij worden uitgesloten, uitgebuit, slachtoffers zijn van mensenhandel. Er ontstaat her en der een voorkeur voor 'sterke' leiders. Er is een grote stroom vluchtelingen ontstaan. Zij hebben waarschijnlijk meer betaald voor een ticket op een gammal bootje dan vakantiegangers op een cruiseschip. In onze tijd gaat de vluchtelingenstroom richting Europa, maar ten tijde van Augustinus vluchtte men vanuit Europa naar Afrika!

Mensen trekken over grenzen. Ze zijn op zoek naar kansen, naar een gelukkig leven. Velen zoeken hun geluk in meer welvaart, zoals na de Tweede Wereldoorlog Nederlanders naar Canada en Australië vertrokken en thans veel mensen hun toekomst in Europa of de Verenigde Staten proberen te vinden. Veel Westerlingen gaan op zoek naar geestelijke en spirituele rijkdom en hopen dat in India of op Bali te vinden. Maar het maakt natuurlijk nogal wat uit, of je op zoek gaat naar geestelijke en spirituele verrijking of noodgedwongen met levensgevaar een nieuwe plek wilt vinden.

Ook Augustinus gaat op zoek en hij legt een reis naar binnen af, naar zijn diepste zelf. Na een lange spirituele zoektocht komt hij uit bij een persoonlijke God, die liefde is. Maar dat is niet alles. Volgens Augustinus kun je geen verbinding zoeken met een liefdevolle God, als je niet eerst langs je eigen hart gaat. Hij formuleert: 'ieder van ons verwacht Christus te ontmoeten in de hemel, maar heb aandacht voor Christus die op straat voor uw deur ligt, heb aandacht voor Christus die honger heeft en kou lijdt, die in nood verkeert en vreemdeling is.' (uit sermo 25). Augustinus verbindt de christelijke leer met de praktijk. Zonder ontmoeting met de arme geen ontmoeting met God. Daarmee komt er een vraag bij ons te liggen: zijn ook wij bereid verbinding te zoeken, uit onze comfortzone te komen? Zien ook wij de ontmoeting met de ander als een ontmoeting met God?

Universele gastvrijheid

Ergens vorige week werd ik gevraagd om deze lezing te verzorgen. Ik ging op zoek naar de beantwoording van twee vragen. Is er een recht op gastvrijheid voor mensen die aan onze deur kloppen en bestaat er van onze kant een plicht tot gastvrijheid?

Toen ik op zoek ging naar een onderbouwing van het recht op gastvrijheid, kwam ik terecht bij Immanuël Kant (1720-1804). Hij formuleert het zogenaamde 'wereldburgerrecht'. Kant is een denker uit de Verlichting. Hoewel hij zijn woonplaats Koningsbergen (thans Kaliningrad) nooit verlaten heeft, was hij toch een kosmopoliet. Hij keek op zijn manier over grenzen heen. In zijn werk 'de eeuwige vrede' breidt Kant het op basis van de verlichting ontstane wereldburgerschap uit tot een universele

gastvrijheid. Deze universele gastvrijheid zou dan een voorwaarde zijn voor eeuwige vrede tussen alle mensen. Kant ziet de universele gastvrijheid als een natuurrecht. Dit natuurrecht betekent, dat het bezit van de aardoppervlakte aan niemand toevalt. Met andere woorden: hier komt in gesecculariseerde vorm een oud theologisch item naar voren, dat wij mensen te gast zijn op aarde. Immers God is de eigenaar van de aarde volgens deze visie. De grond is derhalve vrij toegankelijk voor iedereen. Het is duidelijk dat dit principe haaks staat op de hedendaagse situatie waarin grond handelswaar is. Niet God, maar wij zijn eigenaar van de grond geworden. En dat heeft grote consequenties. De grond wordt ommuurd, overal worden hekken gebouwd. Maar laten we eens nadenken: waarom zou je in een tijd van mondialisering en globalisering mensen de toegang tot de grond ontzeggen? Wat zegt dat over een begrip als gastvrijheid?

Terug naar Immanuel Kant en zijn universele gastvrijheid. Kant legt twee beperkingen op aan deze universele gastvrijheid. De eerste is, dat gasten bezoekrecht hebben, maar geen gastrecht. Daarmee is gezegd, dat iedereen elk stuk grond kan bezoeken, maar geen claim kan leggen op gebruikmaking van wat er op die grond is gebouwd. Volgens Kant is het gastrecht afhankelijk van de staatssoevereiniteit. Dat wil zeggen, dat het verlenen van gastvrijheid door de staat wordt gecontroleerd.

Hier komen we aan bij het dilemma, dat zo treffend zichtbaar wordt in de afbeelding van het kerkasiel. Aan de ene kant zien we de wet van een onvoorwaardelijke gastvrijheid, waarbij je je hart openstelt voor 'Christus die op straat ligt' en aan de andere kant de voorwaardelijke wetten van het gastvrijheidsrecht die de onvoorwaardelijke gastvrijheid inperken. Concreet: via de wet van de onvoorwaardelijke gastvrijheid wil je je grond of land openstellen, maar tegelijkertijd zijn je voorzieningen op die grond beperkt. Bijvoorbeeld beperkt tot bed, bad en brood. In dit verband biedt een tekst van Augustinus mogelijkheid tot reflectie: 'Heb de vrede lief, bezit de vrede, nodig zoveel mogelijk mensen uit om de vrede te bezitten: hoe meer mensen haar bezitten hoe groter zij wordt. Een aardse woning kan niet veel medebewoners bevatten, maar het bezit van de vrede groeit met het aantal eigenaren'. (uit sermo 357,1). Hoe meer eigenaren hun woning openstellen voor medebewoners des te meer groeit de vrede. Hiermee kun je niet meer vluchten in excuses als: mijn huis is te klein, maar ontstaat er een appel op jou om je huis open te stellen. Gabriel Quicke die zelf gastvrij onthaald is door een tante na een ernstig ongeval waarbij zijn ouders om het leven kwamen, formuleert dit als volgt: 'gastvrijheid in de directe ontmoeting met de ander is een vorm van luisteren. Gastvrijheid is ruimte maken voor de ander, luisteren met je hart'.

Bestaat er een verplichting tot gastvrijheid? Strikt genomen kun je mensen niet verplichten gastvrij te zijn. Maar op dit gebied leer ik van Augustinus. Als je op zoek gaat naar spirituele verdieping, wat veel mensen in onze tijd doen, dan leidt de weg naar God via Christus die op straat ligt en zichtbaar wordt in al die hopeloze of misschien wel juist hoopvolle mensen die aan onze deuren kloppen. En dan ontkom je er niet aan om je hart te laten spreken. In die zin bestaat er een morele plicht tot gastvrijheid. En zo kun je zeggen, dat gastvrijheid de basis is voor de vrede tussen alle mensen. Gastvrijheid verbindt!

Internationalisering

Mooie woorden en misschien zelfs te grote woorden. Gastvrijheid is ruimte maken voor de ander. In het voorbeeld dat ik nu geef, gaat het letterlijk om ruimte maken voor de ander. Nogal wat scholen voor voortgezet onderwijs hebben een internationaliseringsprogramma. Leerlingen uit Nederland gaan op bezoek bij een leerling van een school in het buitenland en ontvangen op hun beurt een leerling thuis. Ze zijn daarmee het ene moment te gast en het andere moment vervullen ze de rol van gastheer of gastvrouw. Als een leerling elders te gast is, dan komt die leerling in een voor hem of haar vreemde en soms bedreigende situatie. Niet alle gastouders in bijvoorbeeld Polen of Tsjechië zijn het Engels machtig. Dat maakt de communicatie lastig. Soms moet een leerling wennen aan een vreemde situatie zoals het ontbreken van een slot op badkamer en toilet. Ook het moeten communiceren met je uitwisselingspartner in een vreemde taal is vermoeiend. Voeg daarbij de andere eetgewoontes en het soms wat strengere regime dan wat de leerling thuis gewend is. Je wordt als gast behoorlijk uit je comfortzone gehaald. Zelf vond ik het uitermate vreemd, dat de vrouw van mijn Tsjechische collega samen met de kinderen vooraf at om daarna mijn collega en mij aan tafel te bedienen. Voor nogal wat leerlingen is het een verademing als ze naar bed kunnen. Even geen verplichting tot gesprek. Als docent die bij een Tsjechische docent in huis heeft gezeten weet ik, hoe heerlijk het is, als je op je eigen kamer mag zijn.

Omgekeerd levert ook het gastheer of gastvrouw zijn nogal wat problemen op. Je bent immers verantwoordelijk voor je gast. Sommigen hebben behoorlijk wat moeite om bijvoorbeeld hun eigen kamer af te staan aan een gast of deze te delen. De gasten zelf blijken er soms ook andere gewoontes op na te houden: Oost-Europese leerlingen zijn nogal eens gewend om als ze zelf klaar zijn met eten, van tafel op te staan en hun bord naar de keuken te brengen. Je ziet ze niet meer terug aan tafel. Een mooi verhaal is dat van een Russisch meisje uit Oranienburg (voorheen DDR). Zij behoorde tot de elite, die duidelijk wat geld te spenderen had. Ze was te gast bij een leerling van mij en haar moeder. Die moeder moest 's morgens om 6 uur op om te gaan werken. Daarom werd het Russische meisje geacht 's avonds rond 10 uur binnen te zijn. Dat weigerde zij en dat werd een denderende ruzie. Zij wilde niet meer terug naar het gastgezin. Als begeleider werd ik gebeld. Wij hebben gepraat met haar en de moeder. De Russische bleek al bij één van de jongens onderdak te hebben geregeld. Wij (haar Duitse docent en ik) zeiden dat daar geen sprake van kon zijn. We legden haar de vraag voor: ga je terug in het gastgezin? Antwoord: nee. Gelukkig was net de laatste van onze drie kinderen het huis uit. Het Russische meisje sliep bij ons. Dat was uiteraard niet de bedoeling. Ze is de rest van de uitwisseling niet aan het ontbijt verschenen.

Opvang vluchtelingen

Van een heel ander kaliber was de grote vluchtelingenstroom in 2015. Vluchtelingen moesten massaal worden ondergebracht, niet permanent, maar tijdelijk. Dat was regeringsbeleid. Ook in Nieuwerkerk aan den IJssel werden 500 vluchtelingen in de sporthal ondergebracht. Ontheemden. Mensen uit het dorp meldden zich massaal aan om een deel van hun tijd gastheer en gastvrouw te zijn. Voelden ze zich verplicht? Of lieten ze gewoon hun hart spreken? Memorabel is het moment dat er een groep jongeren optrad en er gemeenschappelijk werd gezongen. De universele taal van muziek bleek een verbindende factor. De vluchtelingen werden na drie dagen in bussen weggebracht naar Limburg: de volgende tijdelijke opvang: nieuwe gastheren en –vrouwen.

Socratisch gesprek met jongeren

Hoe kun je in een viering het gedachtegoed dat ik zojuist heb verwoord vorm geven? Veel kerken hebben jongerengespreksgroepen. Maar ook Ambassades voor Vrede proberen jongeren te betrekken bij het werken aan de vrede. Je kunt met jongeren een socratisch gesprek voeren rondom vragen als: wat is gastvrijheid; wat houdt 'grenzen verleggen' voor jou in; waar leg jij je grenzen; voel jij een plicht tot gastvrijheid, bijvoorbeeld als het om vluchtelingen of onverwachte gasten gaat? Voor wie wel, voor wie niet? Is er een recht op gastvrijheid? Belangrijk bij deze vorm is, dat jongeren vanuit hun eigen ervaringen vertellen. Het is vooral geen debat, maar een uitdieping van gevoelens. In een kerkdienst, maar uiteraard ook in een andere setting zouden jongeren over de resultaten van het gesprek kunnen vertellen, ze kunnen in sketches naspelen wat ze hebben ervaren of met elkaar in een schilderij of muurkrant visualiseren wat ze in het gesprek hebben ervaren. Je kunt vragen een PowerPoint te maken en die te presenteren. Een andere mogelijkheid is om na afloop van een socratisch gesprek in een meditatieve setting met hen de gevoelens te laten verwoorden en verbeelden. Hier is wel wat tijd voor nodig en de nodige materialen om dit mogelijk te maken. Daarnaast zou het heel mooi zijn om buitenlandse gasten aan het woord te laten. Wat jongeren vaak doen, is samen zingen en muziek maken. Dit gaat soms heel spontaan in een bijeenkomst op school. Muziek verbindt vaak zonder woorden. Daarnaast is samen sporten een optie om die verbinding te zoeken. Je zou zelfs kunnen overwegen jongeren een maaltijd voor elkaar te laten bereiden. Dit kan op school, bij mensen thuis, maar ook in kerken. Is niet juist in kerken de maaltijd de gelegenheid om verbondenheid te voelen met elkaar en met Christus?

Vrede, wie durft?

Elkaar wederzijds gastvrijheid bieden en bij elkaar te gast zijn, verbindt mensen. In die zin is gastvrijheid de basis van vrede. Wie gastvrij is en gastvrijheid heeft ervaren, kan van harte zeggen: vrede, ik durf!

12 april, 2019

'Waar gaat de wereld in vredesnaam heen?'

Qader Shafiq, directeur Bureau Wijland en dichter/columnist

Afgelopen donderdag was de eerste dag van de lente. Aan de warme zonnestrallen, vrolijke vogelgezang, de ontwaakte planten kon je de overwinning op de winter voelen.

Dit terwijl velen in Nederland bezig waren om te begrijpen wat 'de Uil van Minerva spreidt zijn vleugels bij het vallen van de avond' betekent en in woordenboeken zochten naar de woorden Oikofobie, boreaal en immanent.

Niemand had het over het nieuws dat wij Nederlanders tot de top vijf van de gelukkigste volkeren van de wereld behoren. Zo'n nieuws over het geluk dat met financieel-economische indicatoren gemeten wordt, zet mij altijd aan het denken.

Ik dacht aan anderhalf miljoen mensen in Nederland die in een moeilijke sociaaleconomische situatie verkeren.

Ik dacht aan de slachtoffers, hun naasten en de getuigen van de aanslag in Utrecht.

Mijn gedachten verlieten Nederland.

In Jemen zag ik volle ziekenhuisgangen waar uitgehongerde kinderen schreeuwen.

In Venezuela waar mensen een keuze moeten maken tussen volle koelkasten en zelfbeschikking.

In Syrië waar onder andere de in de Europese wijken geradicaliseerde jihadisten hun laatste vierkante meters van hun gedroomde Kalifaat aan het verdedigen zijn. Waar hun kinderen, net als de westerse moraal, gegijzeld worden.

In Aleppo, Palmyra, Nimrud en Mosoel. De steden van honderden jaren liefde, hoop en medemenselijkheid vóór onze ogen vernietigd werden. Waarvan enkele overleefde stedelingen hier in onze wijken als vluchtelingen wonen. Ze zijn bang teruggestuurd te worden naar de begraafplaats van het ontnomen leven, omdat de Russen en Turken erop aandringen via de problematiek van vluchtelingen, Europese landen te dwingen met Assad aan tafel te gaan zitten.

In Libië waar de dictatuur door het westen verdreven is, slecht de ruïnes van scholen, bruggen en ziekenhuizen te zien zijn. Waar vele jonge Afrikanen de zeegolven in de gaten houden om naar de kust van de welvaart te kunnen varen. Want hier in het westen, waar hun grondstoffen met wapens verhandeld worden, kunnen zij het maken.

Mijn gedachten gingen naar de muren die met stenen van haat en angst gebouwd worden. Naar de polarisatie van zwart en wit. Man en vrouw. Protestant en Christen. Palestijn en Israëliet. Orthodox Rus en Orthodox Oekraïner...

De Afghaan in mij was helemaal vergeten dat het Nawrooz, de nieuwjaarsdag was. De dag waarop steden en dorpen in Afghanistan, Koerdistan, Iran en andere Centraal-Aziatische landen in veelkleurige feesten veranderen. Ik belde meteen mijn moeder die in de streken van zonkalender woont.

Zoals altijd, was zij nieuwsgierig naar wat ik deed. Zij heeft geen voorstelling van hoe haar zoon hier woont. Maar mijn verhaal stelde haar gerust. Ik was goed bezig, zei ze.

Op mijn vraag hoe het daar in haar Kabul gaat, gaf zij een kort antwoord: goed. Mijn moeder zal mij de verhalen van dode burens, uitgehuwelijkte minderjarige meisjes die bij haar komen leren lezen en schrijven en de lange rijen in ziekenhuizen besparen.

De stem van mijn moeder duizenden kilometers ver hier vandaan, had een helende werking. Ik stond weer stevig in mijn schoenen en om de lente te vieren fietste ik naar de Ooij om de bloesems van de eenzame amandelboom te bewonderen.

De hoop op vrede is vrede.

Mijn relativiseringsvermogen was teruggekeerd. Ik reflecteerde op de mooie gebeurtenissen van afgelopen week.

Afgelopen dinsdag arriveerde de negende Shelter City gast van onze stad, Mary. Zij is een geëngageerde mensenrechtenverdediger uit Zimbabwe die zich inzet voor de rechten van LGBT+ en vrouwen. Met twee collega's haalden we haar op Schiphol op. De hele weg naar Nijmegen keken wij met haar ogen naar Nederland. De drukbereden snelwegen, weilanden met koeien en de populieren in de verte. Eenmaal in Nijmegen, bezochten wij de Kledingbank om een warme jas en betere schoenen voor haar te halen.

Bij aankomst kon zij al voelen hoe warm Nijmegen voor haar is. Zij was onder de indruk van alles wat zij in een dag gezien had. De volle supermarkten waar alles in te vinden is. Dit terwijl zij alleen Aldi bezocht had. De kriebelingen en hartelijkheid van de Nederlanders die ze ontmoet had. Wij ontvingen de complimenten.

Wij zijn blij met haar komst naar Nijmegen, de oudste roze stad van Nederland. Zij zal de komende tijd ons hier de spiegel voor houden zodat we weten dat alles wat wij hier hebben, niet vanzelfsprekend is.

Op de woensdag van de Provinciale Statenverkiezingen verzorgde ik in gemeente Arnhem twee trainingen voor de nieuwkomers over de participatieverklaring. Deze trainingen zijn bedoeld om Arnhemse nieuwkomers kennis te laten maken met de kernwaarden van de Nederlandse democratie: vrijheid, solidariteit, gelijkwaardigheid en participatie. Ze waren onder de indruk van de Nederlandse staatsinrichting en werkende triaspolitica.

Het was een boeiende groep deelnemers uit verschillende landen. Van VS en Canada tot Israël, Marokko en Oekraïne. Mannen en vrouwen met geweldige ervaringen en achtergronden. Was mooi om te zien hoe goed deze mensen al Nederlands spreken en hoe zij nadenken over de Nederlandse samenleving!

Het enthousiasme waarmee ik hen over de vrijheden die wij hebben vertelde, zette mij weer aan het denken. Vrijheid betekent ook verantwoordelijkheid. Gaat het land van migranten die door eeuwen heen hier kwamen en hun geluk vonden, verdeeld raken? Mensen die langs elkaar heen leven. Werkgever en werknemers die elkaar niet vinden. Zorgvragers en zorgaanbieders die elkaar niet begrijpen. De onverschilligheid jegens positie van jongeren, de toekomst van onze samenleving in het onderwijs en arbeidsmarkt...

De ontwikkeling die de mensheid heeft doorgemaakt, is aan lef te danken. Mensen die hun veilige huizen, dorpen en steden verlieten om de wereld te ontdekken. Met de wens om te varen en te vliegen overwon de mens de logica van de beperking. Met de wil voor veranderen.

Lente is hoop. Je loopt goed als je weet dat je aankomt.

23 maart, 2019